

Nr 43

Konstitutionsutskottets betänkande med anledning av motion om valbarhet till beredande och verkställande organ enligt kommunalrätten.

Motionen

I motionen 1973:968 av herrar Karlsson i Mariefred (c) och Sundkvist (c) hemställs "att riksdagen hos Kungl. Maj:t anholder om översyn av gällande kommunallagar i avsikt att undanröja de påtalade bristerna i fråga om valbarhet till beredande och verkställande organ".

Motionärerna framhåller att de gällande bestämmelserna under vissa omständigheter kan leda till att en medborgare med bibehållande av sin rösträtt för en avsevärd tid kan komma att förlora sin valbarhet till kommunala förtroendeuppdrag. Om en person efter röstlängdens fastställande flyttar till en annan kommun förlorar han nämligen den till bosättningen knutna valbarheten till kommunala uppdrag i utflyttningssamkommunen, trots att han bibehåller sin rösträtt där, till dess ny röstlängd upprättats. Han torde inte heller bli valbar i inflyttningssamkommunen, förrän han upptagits i ny röstlängd där. Med hänvisning till att ledamöter och suppleanter i kommunernas förvaltningsorgan numera i de flesta fall väljs för en treårsperiod fr. o. m. året näst efter det då allmänna val av beslutande organ ägt rum och att förstnämnda val förrättas före mandatperiodens ingång anser motionärerna att de nämnda olägenheterna bör kunna undanröjas genom bestämmelser om en "allmän" rösträtt och ett faktiskt boendeförhållande inom kommunen såsom villkor för ifrågavarande valbarhet.

Gällande rätt

För valbarhet till kommunfullmäktige krävs enligt 7 § kommunallagen (1953:753) att man är röstberättigad, varmed förstås att man är upptagen i röstlängden såsom röstberättigad, att man är bosatt inom kommunen, att man ej är omyndig (dvs. omyndigförklarad eller underårig) samt att man ej är landshövding, länsöverdirektör eller avdelningschef vid länsstyrelse eller i kommunens tjänst anställd befattningshavare som på grund av sina tjänsteåligganden intar den ledande ställningen inom kommunens samfälliga förvaltning. Enligt 4 kap. vallagen (1972:620) skall allmän röstlängd upprättas årligen med utgångspunkt från förhållandena den 1 juni och gälla till dess ny röstlängd kommit till stånd (1, 2 och 7 §§).

Enligt bestämmelserna i kommunallagen (7 § tredje st.) är valbarhetsvillkoren tillika villkor för rätt att inneha uppdraget under mandatperioden. Fullmäktig som efter valet inte längre uppfyller stadgade valbarhetsvillkor blir obehörig. Detta kan ske t. ex. genom förlust av rösträtten eller

avflyttning från kommunen. Så snart som obehörigheten inträtt föreligger skyldighet att avgå. Motsvarande regler gäller enligt 32 § för ledamot eller suppleant i kommunstyrelse och enligt 45 § för kommunens fakultativa nämnder. Även för de specialreglerade nämnderna gäller i princip motsvarande regler. Bestämmelser härom återfinns i vederbörande särskilda författningar, t. ex. 4 § lagen (1956:2) om socialhjälp, 5 § lagen (1954:579) om nykterhetsvård och 8 § barnavårdslagen (1960:97).

Det kan erinras om att såväl kommunallagen (1957:50) för Stockholm som landstingslagen (1954:319) och lagen (1961:436) om församlingsstyrelse innehåller valbarhetsregler av motsvarande innehåll.

Slutligen bör uppmärksammas att valbarheten till kommunalt beredningsorgan som inte har nämndkaraktär inte är lagreglerad. Något lagligt hinder att till dylikt kommunalt beredningsorgan utse person som exempelvis ej är bosatt inom kommunen föreligger sålunda inte.

Remissyttranden

Utskottet har berett *Svenska kommunförbundet* och *Svenska landstingsförbundet* tillfälle att avge yttrande över motionen.

Från kommunförbundets och landstingsförbundets styrelser har inkommit yttranden, vilka bifogas detta betänkande (*bilaga 1* och *2*). Sammanfattningsvis kan sägas att kommunförbundet delar motionärernas uppfattning att nuvarande regler innebär vissa olägenheter men pekar också på svårigheterna att föreslå regler som helt täcker in ett omedelbart genomslag för valbarhet i inflyttningskommun. Landstingsförbundet tillstyrker utan närmare motivering att sådana ändringar vidtas i kommunallagarna att motionens syfte kan förverkligas.

Utskottet

I motionen föreslås att reglerna om valbarhet till vissa kommunala förtroendeuppdrag skall ändras, så att flyttning från en kommun till en annan efter röstlängdens fastställande inte skall omöjliggöra valbarhet både i utflyttnings- och i inflyttningskommunen. Motionärerna anser att de olägenheter som uppkommer med gällande valbarhetsregler bör kunna undanröjas genom bestämmelser som medger valbarhet inom inflyttningskommunen om vederbörande bor inom denna och har kommunal rösträtt över huvud taget. Motionärerna önskar att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om översyn av gällande kommunallagar för att undanröja de påtalade bristerna.

Utskottet delar, liksom de båda kommunförbunden som yttrat sig i frågan, motionärernas uppfattning att nuvarande valbarhetsregler kan medföra vissa olägenheter i utflyttningssituationer. Särskilt besvärande blir konsekvenserna om utflyttning sker efter röstlängdens fastställande ett valår, dvs. efter den 1 juni. Med de treåriga mandatperioder som gäller för kommunstyrelsen och de specialreglerade kommunala nämnderna blir i dylika fall en förtroendeman som flyttar till en annan kommun — jämte

det att han förlorar sin valbarhet i den gamla kommunen — i praktiken också för lång tid utesluten från möjligheten att väljas till viktiga förtroendeuppdrag i den nya kommunen.

De påtalade olägenheterna kan undvikas på olika sätt. En möjlighet, som kommunförbundet särskilt framhållit, kan vara att upphäva kravet på rösträtt i inflyttningskommunen och göra valbarheten omedelbart beroende av den löpande kyrkobokföringen. Även andra möjligheter kan tänkas.

Med hänsyn till vad utskottet i det föregående anført är det enligt utskottets mening påkallat att kommunallagarnas valbarhetsregler ses över. Utskottet vill erinra om att en sådan uppgift redan med gällande direktiv kan anses falla inom ramen för arbetet inom utredningen (C 1970:30) rörande lagteknisk översyn av kommunallagarna m. m.

Med hänvisning till det anförda hemställer utskottet

att riksdagen med anledning av motionen 1973:968 som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anført om behovet av viss översyn av kommunallagarnas valbarhetsregler.

Stockholm den 30 oktober 1973

På konstitutionsutskottets vägnar

HILDING JOHANSSON

Närvarande: herrar Johansson i Trollhättan (s), Larsson i Luttra* (c), Henningsson (s), Nelander* (fp), fru Thunvall (s), herrar Hernelius (m), Mossberg (s), Boo (c), Sten Andersson i Stockholm (s), Svensson i Eskilstuna (s), Werner i Malmö (m), Karlsson i Malung (s), Fiskesjö (c), Molin* (fp) och Olsson i Edane (s).

* Ej närvarande vid justeringen.

Svenska kommunförbundet

1973-10-19

Riksdagens konstitutionsutskott

Valbarhet till beredande och verkställande organ enligt kommunalrätten

Sedan Svenska kommunförbundet beretts tillfälle att avge yttrande över motionen 1973:968 av herrar Karlsson i Mariefred och Sundkvist om valbarhet till beredande och verkställande organ enligt kommunalrätten, får förbundets styrelse anföra följande.

Att det i motionen berörda sambandet mellan rösträtt och valbarhet ibland kan vara till hinders vid nomineringarna till kommunala uppdrag är styrelsen väl medveten om. Genom det nya röstlängdsförfarande, som infördes genom 1972 års vallagsreform, har emellertid de åsyftade olägenheterna enligt styrelsens mening reducerats till måttliga proportioner. I och med att bindningen mellan mantalslängd och röstlängd upplösts och röstlängden får bygga direkt på kyrkobokföringens uppgifter har ju — från och med innevarande år — tillskapats en ordning, varigenom röstlängden blivit betydligt mera aktuell än tidigare. Bestämmelsen att den, som den 1 juni det år, då röstlängden upprättas, uppfyller kraven på rösträtt, skall tagas upp i röstlängden för det valdistrikt, inom vilket han är kyrkobokförd, medför, att en person, som flyttar från en kommun till en annan efter den 1 november ett år men före den 1 juni det påföljande året, blir röstberättigad och därmed även valbar i den nya kommunen redan under inflyttningsåret. Den, som flyttar efter den 1 juni, har däremot kvar sin rösträtt i utflyttningskommunen och är följaktligen ej valbar i inflyttningskommunen förrän den nya röstlängden upprättats året därpå. Rösträtts- och valbarhetsförhållandena för kanske hälften av den del av befolkningen, som under ett år byter bostadsort, har sålunda fått en lösning, som måste anses både principiellt riktig och praktiskt lämplig.

Vid en bedömning av valbarhetsfrågan torde man enligt styrelsens mening även kunna konstatera, att de i motionen påtalade bristerna inte medför några direkta rättsförluster för den enskilde.

Vidare synes en ändring i valbarhetsvillkoren i anslutning till vad motionärerna förordat inte kunna genomföras utan vissa begränsningar. Styrelsen åsyftar här sådana situationer, där bytet av bostadsort sker under årets två sista månader, dvs. efter den för mantalsskrivningen och därmed också för den vanliga kommunala skattskyldigheten avgörande tidpunkten. Om ändrade valbarhetsregler tillskapas, bör de rimligen inte tillåtas få sådana konsekvenser, att en person skulle kunna inneha förtroendeuppdrag i en kommun under ett år och samtidigt vara skattskyldig i en annan kommun för samma års inkomster.

Om det likväl skulle anses vara angeläget, att bestämmelserna rörande

valbarhet till kommunala förtroendeuppdrag ges sådant innehåll, att personer vid flyttning över kommungräns så sent under ett år, att de ej blir röstberättigade i inflyttningskommunen samma år, ändock vore valbara i denna kommun, synes några större svårigheter att lösa frågan på ett godtagbart sätt ej föreligga. Motionärerna har själva pekat på en metod, som väl i praktiken skulle betyda, att man finge införa något slag av valbarhetsintyg eller röstlängdsutdrag, som kunde styrka vederbörandes "allmänna" rösträtt. I lagstiftningen har den vägen redan beträffs genom stadgandet i 4 kap. 4 § vallagen, att den omständigheten, att någon har tagits upp i röstlängd för annat valdistrikt än han anser sig tillhöra, inte utgör grund för anmärkning mot längden. Bestämmelsen tar enligt specialmotiveringen "sikte på rösträtten som sådan och inte den i sammanhanget sekundära frågan i vilket valdistrikt den får utövas". En annan utväg kunde vara, att man helt häver sambandet mellan röstlängd och valbarhet och i stället låter valbarheten vara omedelbart beroende av den löpande kyrkobokföringen. Anses nuvarande bestämmelser böra ändras i det syfte motionen har, skulle styrelsen för sin del vilja förorda, att detta senare alternativ närmare prövas. En viss förebild till en sådan lösning utgör församlingsstyrelselagens bestämmelser om besvärsrätt, enligt vilka i första hand envar, som är kyrkoskriven i församlingen, har rätt att anföra besvär över de kyrkokommunala organens beslut.

Styrelsen vill i sammanhanget anmärka, att slopandet av bindningen mellan mantalslängd och röstlängd fått den kommunalrättsligt egendomliga konsekvensen, att en person, som blir röstberättigad och även valbar i inflyttningskommunen redan samma år som inflyttningen sker, under en övergångstid kommer att ha kvar sitt medlemskap och den därtill knutna besvärsrätten i utflyttningskommunen men inte får besvärsrätt i inflyttningskommunen.

Avslutningsvis vill styrelsen påpeka, att det av motionärerna använda uttrycket "beredande och verkställande organ" inte är helt invändningsfritt, eftersom kommunala beredningar (utredningskommittéer och liknande) ej är underkastade de för nämnderna gällande bestämmelserna om bl. a. valbarhet. Styrelsen har emellertid utgått från att motionärerna endast avsett de kommunala nämnderna.

Styrelsen delar motionärernas uppfattning att nuvarande regler är förknippade med olägenheter i berört avseende men inser samtidigt det svåra i att föreslå regler som *helt* täcker in ett omedelbart genomslag för valbarhet i inflyttningskommun.

SVENSKA KOMMUNFÖRBUNDET

INGE HÖRLÉN

Mats Edling

*Bilaga 2**Landstingsförbundet*

Till Riksdagens konstitutionsutskott

Valbarhet till beredande och verkställande organ enligt kommunalrätten

Genom remiss den 20 september 1973 har riksdagens konstitutionsutskott berett landstingsförbundet tillfälle att avge yttrande över riksdagsmotionen 1973:968 om valbarhet till beredande och verkställande organ enligt kommunalrätten. Med anledning härav får förbundets styrelse anförda följande.

På det område motionärerna tagit upp innehåller kommunallagen och landstingslagen likartade bestämmelser. Räckvidden och tillämpbarheten hos gällande rätt synes emellertid ha sin huvudsakliga betydelse för primärkommunernas del, även om detta självfallet inte hindrar att också landstingen ofta kan vara berörda.

Styrelsen vill för sin del ansluta sig till vad motionärerna anfört och tillstyrker därför att sådana ändringar vidtas i kommunallagarna, att motionens syfte kan förverkligas.

Stockholm den 18 oktober 1973

LANDSTINGSFÖRBUNDET

KURT WARD

/Bengt Olsson